

В. О. Любич,
адвокат, партнер, керівник практики
агробізнесу, нерухомості та будівництва
Адвокатського об'єднання «Кролевецький та партнери»

РЕЙДЕРСТВО В АГРОБІЗНЕСІ: ЯК ПІДГОТУВАТИСЯ ДО ВІДБИТТЯ АТАКИ ТА МІНІМІЗУВАТИ ЇЇ НАСЛІДКИ

Рейдерство або, інакше кажучи, «недружнє поглинання» – негативне явище, яке протягом останніх років дуже часто обговорюється у середовищі представників аграрного бізнесу. Чому ця загроза найбільш небезпечна саме для аграріїв? Відповідь на це питання полягає в характерних особливостях аграрного бізнесу: по-перше, це його прибутковість, по-друге – велика кількість контрагентів (власників земельних ділянок), які пов'язані між собою та можуть зазнавати стороннього впливу, який швидко поширюється в межах окремих груп (родини, сусідів, села), по-третє – зазвичай невисокий рівень підготовки до відбиття можливої атаки.

На сьогодні можна виділити такі три основні види рейдерства, які можуть відбуватися як окремо один від одного, так і в комплексі. Перший – це захоплення землі як найважливішого активу сільськогосподарських товаровиробників (фактично – відібрання прав на землю), другий – силове захоплення врожаю, техніки підприємства, та третій, найнебезпечніший – переведення корпоративних прав на іншу особу, що має наслідком усунення власника та керівних органів від управління підприємством, захоплення та отримання права розпорядження усіма його активами (коштами, будівлями, врожаєм, майновими правами на землю тощо).

Невтішна статистика свідчить, що кількість рейдерських атак з кожним роком збільшується. В офіційному звіті Генпрокуратури, який було оприлюднено 2 липня 2018 року, вказано, що починаючи з 2013 року в Україні відбулося 1690 рейдерських захоплень. Найбільша кількість відбулася у 2017 році — 414. За перше півріччя 2018

року зареєстровано 125 атак на аграрний бізнес. Наведена статистика базується на даних зареєстрованих кримінальних проваджень, які стосуються рейдерства. Проте, об'єктивність наведених статистичних даних не є достатньо вірогідною, адже далеко не в кожному випадку порушуються кримінальні провадження, або статті, за якими вносяться дані до реєстру досудових розслідувань, є загальними, «не рейдерськими». Неофіційні джерела наводять дані, які визначаються вже не сотнями, а тисячами силових захоплень агробізнесу на рік.

В чому полягає основна небезпека рейдерства? Найчастіше це заздалегідь виважено спланована атака, яка відбувається стрімко та несподівано для власника бізнесу та має вкрай негативні та важкі наслідки: в деяких випадках власник втрачає не певний актив, а бізнес в цілому.

За якими ознаками можна встановити підготовку до рейдерської атаки? Надумані судові спори, кримінальні провадження, надмірний інтерес контролюючих органів до підприємства, поява у засобах масової інформації або поширення серед землевласників відомостей, що негативно характеризують підприємство або його керівників, мають бути тими «дзвіночками», які повинні негайно братися до уваги керівництвом. Підстави та зміст таких обставин мають бути детально проаналізовані з визначенням чіткого та дієвого алгоритму адекватної реакції на їх появу.

Як протидіяти ймовірному захопленню? Рейдерській атаці передує тривалий процес моніторингу, відшукання «слабких місць» майбутньої жертви. Зазвичай, безпосередньо атака відбувається вже як наслідок здійснення комплексу підготовчих заходів, після отримання до того певних «правових» підстав. При цьому власник бізнесу у цій боротьбі залишається позаду та зобов'язаний у напруженій, стресовій ситуації оперативно вирішувати питання щодо захисту свого бізнесу, навіть не розуміючи, які саме застережні механізми вже задіяні рейдером.

Тому вважаємо за необхідне наголосити на важливості саме превентивних заходів у протидії рейдерству, адже за умов належним чином організованого захисту, складність захоплення та ризик серйозного та успішного відбиття атаки зумовлює втрату інтересу

рейдера до такого підприємства та зміну вектору на пошук більш слабкої жертви.

Створення ефективної структури захисту є комплексним питанням, яке передбачає здійснення заходів у багатьох напрямках. Власне, перелік таких заходів не обмежений. Вважаємо за необхідне виокремити основні напрямки та конкретні дії, вчинення яких дозволить створити досить дієві перешкоди на шляху рейдера.

1. Захист корпоративних прав.

– Приведення статутних документів у відповідність до положень чинного законодавства з одночасним включенням до них умов, які обмежують повноваження щодо розпорядження грошовими коштами та іншим майном підприємства, ускладнюють процедуру зміни засновників та керівника підприємства, чітко регламентують процедурні питання проведення загальних зборів учасників для прийняття ключових рішень щодо діяльності підприємства та передбачають обов’язкову наявність двох підписів уповноважених осіб на важливих документах компанії;

– Обмеження переліку осіб, які мають право подавати документи для державної реєстрації (здійснюється шляхом подання відповідної заяви державному реєстратору);

– Ведення обліку виданих довіреностей;

– Визначення у письмовій формі партнерських домовленостей між співвласниками бізнесу як в середині однієї компанії, так і в структурі підприємств, створених, у тому числі, шляхом залучення номінальних засновників та керівників. На сьогодні окреслені питання регулюються шляхом укладення корпоративного договору та використання безвідкличної довіреності;

– Відмова від використання факсимільного підпису.

2. Захист земельного банку.

– В першу чергу, належне оформлення договорів, державна реєстрація прав на землю. Захистити право, яке юридично підприємству не належить – непросте завдання;

– Використання законних правових конструкцій щодо землекористування;

– Облік укладених договорів у спеціальній електронній базі, відповідність їхніх умов положенням чинного законодавства та дотримання таких умов землекористувачем, в першу чергу щодо своєчасності виплати орендної плати належній особі. Увага до моменту закінчення строку дії договорів та своєчасне вжиття заходів до їх поновлення;

– Використання моніторингової системи SMS-маяк Земля, яка дозволяє у режимі реального часу отримувати інформацію про подані до державного реєстратора заяви про внесення змін до запису про право (це може бути зменшення строку дії договору, його дострокове розірвання, заміна сторони орендаря тощо) та своєчасно блокувати такі дії.

3. Захист інших активів.

– Структурування бізнесу з метою розподілу активів. Бажано, щоб основні засоби (будівлі, дорогоцінна техніка) не були сконцентровані на підприємстві, яке здійснює оперативну господарську діяльність;

– Використання механізму «дружньої» застави, іпотеки, формування контрольованої кредиторської заборгованості;

– Ґрунтова перевірка контрагентів, особливо перед укладенням значних правочинів (інформація про засновників, директора, судові спори за участі контрагента тощо) та вивчення умов договорів, які пропонуються для підписання;

– Моніторинг інформації про підприємство у відкритих джерелах (інформація про основні відомості щодо юридичної особи у ЄДРПОУ, поява нових судових проваджень або рішень у судових реєстрах, відкриття виконавчих проваджень, облік речових прав на нерухоме майно тощо);

4. Робота з персоналом.

– Інструктування працівників щодо порядку дій у тій чи іншій конфліктній ситуації;

– Мотивування до ефективної роботи та встановлення відповідальності за допущені порушення, які завдали шкоди компанії;

5. Соціальна діяльність.

– Активна участь у житті села: взаємодія з органами місцевого самоврядування, здійснення помірних витрат на розвиток інфра-

структури, адресна допомога місцевим жителям. Така діяльність створює атмосферу довіри та прихильності до компанії, що є важливим фактором у разі наміру рейдера поширити свій вплив та/або захопити активи у регіоні.

6. Охорона.

– У разі реальної фізичної атаки важливу роль у захисті активів відіграє наявність професійної охорони. Це питання також слід вирішувати заздалегідь. Звичайно, постійно утримувати на території підприємства групу професійних охоронців – недешева опція, проте принаймні підібрати відповідну службу та укласти договір, який дозволить у ситуації реальної загрози отримати оперативний та належний захист, слід завчасно.

7. Ефективна правова допомога.

– З огляду на вищевикладені фактори стверджуємо, що питання захисту компанії від рейдерського захоплення є багатоаспектним та потребує належного юридичного супроводу. Не слід забувати, що зі сторони рейдера зазвичай, нажаль, працюють професійні юристи, які добре розуміються на способах досягнення поставленої мети. Тому покладання усього спектру питань забезпечення юридичної безпеки підприємства на штатного юриста часто має негативні наслідки внаслідок відсутності у нього необхідних навичок комплексної протидії рейдерству. Відтак, доцільним є залучення до роботи професійного адвоката, який має відповідний досвід та спеціалізацію щодо вирішення питань такого характеру. Своєчасне звернення до професіоналів дозволить провести комплексний правовий аудит діяльності підприємства, завчасно виявити слабкі місця, які можуть бути використані рейдером, та запровадити механізми захисту та протидії захопленню бізнесу. Крім того, присутність адвоката під час безпосереднього відбиття вже розпочатої атаки взагалі є обов'язковою умовою ефективного відновлення порушених прав.

Підсумовуючи викладене, зазначаємо, що рейдерство є серйозною загрозою здійсненню господарської діяльності. Враховуючи специфіку цього явища, яка передбачає тривалу підготовку зі сторони рейдера та стрімкий розвиток подій після початку атаки, що ставить законного власника бізнесу у нерівні умови з рейдером, за яких

потерпіла особа повинна вчиняти дії на захист своїх прав у вкрай обмежені часові проміжки та у стресовій ситуації, наголошуємо, що найбільш ефективним способом протидії рейдерству є належна превентивна діяльність до відбиття атаки. Своєчасно вжиті заходи щодо укріплення своїх прав на компанію та її активи у багатьох випадках дозволяє уникнути захоплення підприємства.

I. Ю. Матюшенко,

*д.е.н., професор кафедри міжнародних економічних відносин
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

ВПЛИВ НОВОЇ ПРОМИСЛОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ НА НАЦІОНАЛЬНІ УРЯДИ ТА МІЖНАРОДНУ БЕЗПЕКУ

Четверта промислова революція (Індустрія 4.0) справить фундаментальний вплив на світову економіку, що буде мати настільки далекосяжний і багатогранний характер, що відокремити один конкретний ефект від іншого буде практично неможливо. Ця нова промислова революція змушує докорінно перебудовувати діяльність державних установ і організацій, зокрема, вона змушує уряди (на регіональному, національному та місцевому рівнях) адаптуватися шляхом самоперебудови та знаходити нові варіанти і способи співпраці зі своїми громадянами і приватним бізнесом. Вона також впливає на відносини між країнами й урядами.

Індустрія 4.0 змінює традиційні уявлення політиків та їхню роль у суспільстві. При зростанні можливостей громадян і все більшій фрагментації і поляризації населення можуть формуватися політичні системи, в яких все важче здійснювати керівництво, і в цьому випадку уряди можуть виявитися не настільки ефективними. І це в той час, коли уряди повинні бути найважливішими партнерами бізнесу і суспільства в цілому при переході до нових науково-технологічних, економічних і соціальних структур.